

Reflecțiile unui proletar

Joseph Ishill

1927

Ca să spun deschis ce am pe inimă, trebuie să recunosc cu toată sinceritatea că, atâta vreme cât există proprietate și cât timp banul este măsura tuturor lucrurilor, nu cred că o națiune poate fi condusă nici cu dreptate, nici în mod fericit.

Thomas Morus

[În loc de introducere]

Viața, din perspectiva sa coincidentă, este cumva bulversantă pentru cineva care a dat deoparte, ca fiind neadecvate, toate interpretările fataliste. Și totuși, ce vieți suspect de similare trăim! Ele coincid aproape până la cel mai subtil detaliu de nuanță și formă. Întinzându-se încet pe un drum obscur și izolat de lume, contemplând frumusețea, nu pe cea evidentă, ci pe cea adânc ascunsă în sufletul nostru, putem simți asta cel mai pregnant. Ideea și emoția se contopesc într-o armonie inseparabilă și, în momentul conștientizării creatoare, cineva se poate simți ca fiind unic.

În realitate însă nu este deloc așa. Ideea și imaginația se suprapun de așa natură, încât sursa originală a inspirației este adesea ignorată. Și totuși, foarte probabil, undeva pe acest pământ, altă ființă solitară învârtă în minte aceleași idei și imagini. Un altul își poate aduce contribuția cu propriile sale producții asemănătoare, diferite doar în privința subtilităților individuale ce țin de integritatea interconectată a acestei lumi cu multe nuanțe.

Mai presus de toate gândurile și aspirațiile, cea mai de preț idee este cea de umanitate, acea frăție cosmică ce aspiră să trăiască liber, să creeze fără problema săcâitoare a sărăciei, fără biciuirea enervantă a dominației și fără inerția paralizantă a bogăției.

Doar cele mai luminate minți au simțit chemarea idealului libertar. Te uiți la Bakunin, Kropotkin, Tolstoi, Sir Thomas Morus, William Godwin și regăsești la ei, în tot ceea ce au făcut sau scris, spiritul revoluționar - dorința de dreptate și șanse egale pentru toți oamenii. Unii dintre acești rebeli măreți au renunțat la nobilitatea lor ancestrală, titulară, pentru a-i putea servi, prin convingerile lor înalte, pe acei paria exploați și umiliți. Au demască în mod curajos societatea ca fiind crudă și inumană. Aici nu putem, de asemenea, să ignorăm contribuțiile foarte valoroase ale acestor frumoase spirite în domeniul literaturii: Emerson, Thoreau, Hugo, Whitman, Nekrasov, Heine și alții. Ei și-au îndreptat protestul de o temerară frumusețe împotriva a tot ceea ce era, din timpuri imemorabile, limitat, dogmatic și egoist în cadrul propriei lor clase. Vedem iarăși și dorința lor sinceră de a deschide ochii celor mulți, ce sînt victimele oarbe ale unei opresiuni arbitrare. Anatemele lor puține sînt îndreptate împotriva unei societăți ipocrite și pervertite, ale cărei despotism, pedepse umilitoare și abuzuri sînt primite de marea masă cu resemnare și apatie de sclavi și al cărei sânge este transformat în averi acumulate ce servesc carnajului perpetuat al altor milioane.

Élisée și Élie Reclus au simțit că este dator să își dedice întreaga viață și strălucirea lor intelectuală aceleiași cauze căreia i s-au dedicat și strămoșii lor spirituali.

Filosofia anarhismului nu poate fi cu adevărat cuprinsă și înțeleasă de o clasă de oameni cu o educație superficială. Trebuie să fii foarte avansat în concepțiile sociale pentru a-i înțelege importanța. Este, înainte de toate, nevoie să fii propriul tău stăpân, să te învârti în jurul propriului tău ax, care să radieze idealuri, iar nu reproducere mecanice ale unor modele făcute doar pentru a fi copiate de milioane. Trebuie să fii mînat de convingeri individuale și trebuie să dai deoparte toate codurile, legile și superstițiile superficiale fabricate de așa-numiții „superiori“ pentru oprimarea continuă a celor așa-numiți „inferiori“. Astăzi anarhismul este corect interpretat doar de cei care și-au dezvoltat intelectul și și-au asumat obligația de a se pune în slujba idealurilor umanitariste pentru binele comun al omenirii.

Biserica, statul, parlamentul au lucrat mereu mîna în mîna, instaurînd o teroare punitivă și speriatori poști împotriva tuturor gînditorilor libertari care au îndrăznit să ignore sclavia ignoranței și a superstiției. Acești rebeli au început invariabil prin a predica evanghelia adevărului natural și, cu timpul, soarele iluminării a început să strălucească tot mai puternic, însușind viață proaspătă celor slabi.

Elita celei mai înalte culturii și civilizații nu se putea dispensa de acești rebeli aprigi, care, asemenea lui Prometeu, au furat focul revoltei din cer și, prin urmare, sînt hărțuiți pe vecie de îngerii întunericului. Ne putem apropia de o înțelegere mai profundă între om și om doar datorită eforturilor persecutate ale

acestor adevărați martiri, care din timpurile străvechi au fost expuși biciuirii torturii și împunsăturii ridiculizării.

Prejudiciul aproape universal răspândit și fanatismul cu care este vînat revoluționarul vor înceta doar atunci cînd propensiunea către libertate, care sălășluiește și în cel mai umil suțet, se va trezi cu adevărat la viață. Toate crezurile și competițiile vor pune atunci pe primul loc doar umanitatea. Vor recunoaște într-o clipită spiritul liber care trăiește în aceeași măsură în toate piepturile. Mari poeți, precum Shelley și Byron, au deschis acest drum cu frumusețea și minunăția geniului lor

C. L. James, investigînd acum cîțiva ani Originile anarhismului, a scris cîteva cuvinte care sînt valabile și pentru frații Reclus, în ciuda faptului că Élie era un discipol al ideilor lui Fourier; cu toate acestea, cineva poate să-i parcurgă scrierile fără să dea peste gîndirea sa anarhistă. Astfel descrie James, pe scurt, idealul anarhismului:

Adevărata putere a anarhismului se vede nu în număratoarea capetelor, ci în greutatea creierelor...

La fel ca Profetul, care, pentru a putea vorbi singur cu Iehova, a escaladat munții ale căror vîrfuri erau mereu scaldate de soare, anarhistul stă deasupra norilor și se uită la vacarmul și întunericul care sînt departe, mult sub picioarele sale. Doctrina anarhismului este adevărul științei. Puterea care asigură progresul adevărului este omnipotentă. Nicio armă îndreptată împotriva ei nu va avea cîștig de cauză. Atacurile împotriva a ceea ce se poate demonstra sînt decrete împotriva mișcării Pămîntului. Oricît de mult rău ar putea face, nu pot împiedica demonstrația. Nu pot împiedica nici Pămîntul să se miște, nici mișcarea denigrărilor lor o dată cu Pămîntul.

Aproape de fiecare dată cînd revin la paginile Corespondenței lui Élisée Reclus, dau peste pasaje intime, strîns legate de fratele său mai mare, Élie. Cei doi s-au iubit și s-au înțeles unul pe celălalt atît de bine, iar părerile lor erau atît de asemănătoare, chiar dacă aria lor de cercetări științifice era diferită, încît m-am simțit obligat să editez acest volum memorial dedicat amînduror acestor frați remarcabili în spiritul, forma și pentru cauza fraternității universale. Frați în realitatea concretă, ei s-au străduit să fraternizeze cu toată omenirea. Viața lor a fost un exemplu superb de armonie perfectă între ideal și practică. Dar nu este treaba mea, ca simplu editor și compilator, să pun în umbră claritatea revelatoare a unor contributori mult mai capabili la volumul de față – în majoritatea cazurilor, bărbați și femei care au lucrat alături de frații Reclus, au suferit și s-au zbatut împreună cu ei ca niște contemporani uniți – cu lumina mai slabă, mai rețexivă a unei generații mai tinere și a unui timp mai recent. Să-i lăsăm pe cei care au fost în bătălie să-și arate cicatricile; să scoată steagul cei care l-au purtat sus deasupra tumultului și luptei. Este o onoare suficientă să-i fi putut convoca pe acești supraviețuitori glorioși sau să mi se permită includerea unor documente ce au aparținut unora dintre cei care nu mai sînt printre noi.

În periferiile în culori crude ale unei mici națiuni balcanice, debordînd de draperii de vegetație, unde gîndirea se combină mai ușor cu imaginația, am început să gîndesc. În mijlocul scenelor încărcate de frumusețe pitorească, văd, prin contrast, durere și oprimare. Față de ultima, inima mea protestează instinctiv. Soarta clasei țărănești asuprite și exploatate împrumută frumuseții rafinate a locului un ton tragic. Și simt cum cresc în mine, ușor, rădăcinile unei frumuseți mai sălbatice, iubirea față de omenire, față de cei care suferă în tăcere. Văd o castă întreagă, de departe marea majoritate a omenirii, scufundată în sărăcie și sîngerînd de la rănile provocate de secole de tradiții barbare.

Atunci eram probabil prea tînăr pentru a analiza întrebările provocatoare ale economiei sociale și politice. Sensurile mai bogate au venit mai tîrziu, odată cu maturizarea și cu îndulcirea individualității. Am simțit totuși impulsul primar care m-a pus încă din acele zile de început pe șinele corecte.

Nu peste mult timp, m-am trezit printre locuitorii orașului, prizonier între zidurile înalte de mortar și piatră, cu un pavaj de beton sub picioare. Am avut senzația, atunci și acolo, că ne aflăm cu toții în

purgatoriu, un purgatoriu creat de om, suferit de om. S-a întâmplat să mă opresc în fața unui atelier tipografic. Nu îmi amintesc cât timp am rămas acolo, fără să mă mișc, cu privirea pironită pînă la extaz pe zaturile cu litere. Mă simțeam de parcă cerneala tipografilor îmi pătrundea chiar prin vene, dând culoare dorințelor mele.

Am început să zăresc o lume de visuri realizabile. Îmi găsisem vocația. Din acel moment, am pus umărul la povara proleriului conștient – o povară ușurată și mai ușor de suportat, întrucât spatele care se încovoia s-o primească nu era îndoit de umilință, ci conștient, mândru de onoarea de a face parte din masa muncitorilor, făcând o muncă ce putea să contribuie la binele cel mai luminat.

Spre seară, când discul de un roșu aprins al soarelui se scufunda dincolo de lanțul munților care se întindeau maiestuos în spatele căsuței mele, încercam, după lungă trudă a zilei, să păstrez senzația caldă a radiației sale persistente ce se revărsa pe cerul asfințitului. Farmecul unei seri liniștite pătrundea adânc în sufletul cuiva care căuta în toată această frumusețe exterioară a peisajului o consolare interioară.

Dar, din păcate, acest scurt răgaz putea cu greu să șteargă efectele corozive ale lungilor ore de muncă și călătorie. Întinericul avansa rapid, acoperind cu mantia sa ziua care era pe moarte, diminuându-i și umilindu-i frumusețea magnifică. Atunci o lumină strălucea în mica mea „tipografie“ primitivă și cădea peste micile compartimente de unde apăreau literele pentru pagini. Una după alta, aceste pagini erau închegate și tipărite de o singură pereche de mâini, iar primul cântat al cocoșului din vecini, ce indica miezul nopții, era semnalul pentru mine să „pun punct“ în noaptea aceea.

În ciuda tuturor lipsurilor, nu m-am simțit niciodată obosit în munca mea. Exista întotdeauna o energie psihică ce o compensa pe cea fizică și trăiam o stare apropiată de cea de extaz atunci cînd mă gândeam că, dacă mă epuizam zi și noapte, o făceam pentru o cauză socială. Simțeam ceea ce ar simți oricine altcineva într-o societate construită altfel decît cea de acum: făceam o muncă pe care o iubeam – o făceam cu entuziasm neabătut, dacă nu cu forță fizică.

Am început munca în vara lui 1925; acum este vara anului 1927. În spatele căsuței mele se aude o rumoare printre copaci; razele aurii ale răsăritului străpung broderia verde și deasă a ramurilor; păsările încep să ciripească. O ceață lăptoasă se ridică din pământ. Și totuși nu există nicio senzație de grabă – trecerea de la răsărit la zi se potrivește unei contemplații plăcute. Doar eu mă grăbesc; doar eu stau cu urechea atentă la scrășnetul trenului de dimineață, în timp ce alții se lasă fermecați de flaut liniștit al păsărilor. Pentru că eu trebuie să fac naveta la oraș și mă voi întoarce doar la orele înaintate ale zilei.

Și astfel, această carte a apărut în liniștea nopților...

Berkeley Heights, N.J.

vara lui 1927

Joseph Ishill (1888-1966)

*Originar din Botoșani, Joseph Ishill a început să deprindă lucrul cu cuvintele și cărțile încă de timpuriu, devenind ucenic tipograf la doar 14 ani. Ceva mai târziu s-a mutat la București, unde l-a cunoscut pe Panait Mușoiu, editorul Revistei Ideei, care i-a făcut o puternică impresie și care i-a trezit, se pare, interesul pentru autorii anarhiști. A emigrat în 1909 în Statele Unite ale Americii, împreună ca mulți alți români de origine evreiască, dar a continuat să corespundeze cu Mușoiu, ba chiar să și primească regulat Revista Ideei. S-a stabilit la New York, familiarizîndu-se destul de repede cu cercurile anarhiste din metropola americană și participînd la animatele prelegeri ale Emmei Goldman. Începuse să se intereseze de metodele pedagogului Francisco Ferrer, iar în scurt timp a devenit unul dintre membrii „coloniei Ferrer“ din Stelton. Colonia era organizată după principii libertare și includea o școală inspirată de viziunea educatorului spaniol. Aici a cunoscut-o pe Rose Freeman, poetă și traducătoare, care i-a devenit apoi tovarășă de viață. Ulterior, cei doi s-au mutat în Berkeley Heights, Ishill întreținîndu-se din munca de tipograf și folosindu-și timpul liber pentru a scoate reviste, cărți și broșuri lucrate cu o grijă și o măiestrie uimitoare. Primul său volum mai important i l-a dedicat lui Oscar Wilde, *The Ballad of Reading Gaol*, în 1916. A urmat în 1924, după moartea lui Piotr Kropotkin, superba antologie ilustrată *Peter Kropotkin: The Rebel, Thinker and Humanitarian*. Printre artiștii cu care a colaborat sau ale căror

lucrări le-a reprodus în cărțile sale s-au numărat Maximilien Luce, Louis Moreau, Théophile Steinlen, Maurice Duvalet etc. Dintre gânditorii, scriitorii și libertarii cărora le-a tipărit sau dedicat volume, îi amintim aici pe Walt Whitman, Henry David Thoreau, Élisée Reclus, Emma Goldman, Havelock Ellis, Rose Freeman, Eugen Relgis sau Rudolf Rocker. Una dintre cele mai reușite inițiative ale sale rămîne însă antologia apărută în două volume – în 1933 și 1937 – și intitulată *Free Vistas: A Libertarian Look on Life and Letters*, prin care Joseph Ishill încerca, după propria-i mărturisire, să ofere o idee mai clară despre „anarhism și valoarea sa estetică, atît de nesocotită chiar și de cei mai sinceri precursori ai acestui ideal“. Obișnuia să lucreze singur, scoțînd tiraje destul de mici, destinate în mare măsură prietenilor și cunoscuților săi. Era în același timp editor, traducător, corector, culegător și legător, căci „terenul muncii manuale, munca cinstită a brațelor, Ishill nu numai că nu l-a părăsit niciodată, dar a înțeles să-l înobileze cu o pasiune de artizan medieval“ (Henry Marcus, 1932). A murit la Berkeley Heights, în 1966, lăsînd în urma sa o colecție impresionantă de tipărituri și poate, mult mai important, pilda unui om care a trăit simplu, curat și liber.

În 1927, Joseph Ishill le-a dedicat fraților Élie și Élisée Reclus o antologie în care a adunat mărturii și texte de la Piotr Kropotkin, Jean Grave, E. Armand, Max Nettlau, Zamfir Arbure, Pierre Ramus și alți autori, în mare parte anarhiști. Volumul, bogat ilustrat cu gravuri, desene și fotografii inedite, a apărut la Oriole Press, editura pe care Joseph Ishill și Rose Freeman o înființaseră în 1926. „*Rejections of a Proletarian*“ este introducerea scrisă de Joseph Ishill pentru această antologie.*

Biblioteca Anarhistă

Joseph Ishill
Reflecțiile unui proletar
1927

Din IDEA artă+societate nr. 54

ro.theanarchistlibrary.org